

FÜLÖP JÓZSEF

Bevezetés a fordításhoz

A bengáli rendező, Satyajit Ray páratlan filmjei mellett kiváló író is volt. Az irodalom iránti vonzalmat és tehetséget a Tagore családdal régóta szoros barátságban álló felmenőitől örökölte. Nagypapja, Upendrakishore Ray Chowdhury (1863–1914) 1913 májusában adta ki az első indiai gyermekmagazin, a Sandesh első számát, *Tuntunir Boi* (*The Tailor Bird's Book*) című népmese gyűjteménye pedig a bengáli gyermekirodalom egyik klasszikusa.

Ray korán elhunyt apja, az egyik legismertebb ifjúsági író (valamint elsőrendű nyomdász és fotós), Sukumar Ray (1887–1923) rendszeresen közölt verseket, novellákat és ismeretterjesztő szövegeket a Sandesh-ben, népszerűek Tagore-paródiái, jelentősek Tagore-méltatásai. *The spirit of Rabindranath Tagore* című tanulmánya (1913) vélhetően az első indiai által írt és nyugaton közölt szöveg a Nobel-díj várományosáról. *Monday Club* néven irodalmi társaságot működtetett, melyet a kor legnevesebb értelmiségi szereplői látogattak (így a nyelvész Suniti Kumar Chatterji, a zeneszerző Atulprasad Sen, a történész Kalidas Nag, a statisztikus Prasanta Chandra Mahalanobis vagy az író Charu Chandra Bhattacharya).

Satyajit Ray 1961-ben újraindította az 1934-ben (másodsor) leállt Sandesh-t a kiváló bengáli költő, Subhash Mukhopadhyay segítségével. Első írásait két, halhatatlanná vált alakjáról, Feludáról, a magánnyomozóról és a 69 nyelven értő Shonku professzorról is a családi kiadású magazinban jelentette meg 1965-től. Mukhopadhyay mellett Bengália legismertebb írói csatlakoztak a Sandesh-hez. Így Leela Majumdar, aki még 1922-ben itt publikálta első történetét, és hosszú évtizedeken keresztül küldte elbeszéléseit, verseit és illusztrációit a Sandesh-be; vagy Sunil Gangopadhyay, akinek két művét Ray megfilmesítette. Ray filmesként és íróként több mint negyven kötetet adott ki, számos közülük rendkívül népszerűvé vált a bengáli olvasóközönség körében. Nemzedékek nőttek föl közel három évtizeden át írt, több tucat Feluda-történetén (1974-ben *Az arany erőd*, 1978-ban *Az elefántisten* címmel készített filmet Feludáról).

Ray-t a hazai olvasó néhány rövid elbeszélés erejéig már ismeri szépíróként. Angol fordításban több válogatás is megjelent kisprózájából, néhány történetét pedig – így az itt közölt *Indigót* is – maga a szerző fordította angolra.

SATYAJIT RAY

Indigó

A nevem Aniruddha Bose. Huszonkilenc éves vagyok, agglegény. Az elmúlt nyolc évben egy reklámügynökségnél dolgoztam Kalkuttában. Fizetésemből viszonylagos kényelemben élek egy lakásban a Sardar Shankar úton. Földszinti lakásomnak két délre néző ablaka van. Két évvel ezelőtt vettem egy Ambassador, melyet magam vezetek. Szabadidőmben néha írok. Három elbeszélésem megjelent folyóiratokban, és az ismerőseim nagyon jól fogadták őket, de tudom, hogy kizárólag az írásból nem tudnék megélni.

Az elmúlt néhány hónapban semmit sem írtam. Viszont sokat olvastam a 19. századi bengáli és bihári indigóültetvényekről. Afféle szakértője lettem a témának. Tudom, hogyan zsákmányolták ki a britek a szegény parasztokat; hogyan lázadtak fel a parasztok; és végül, a szintetikus indigó német felfedezésével, hogyan sorvasztották el az indigótermesztést országunkban – betéve tudom mindezt. Le kell írnom azt a szörnyű élményt, mely az indigó iránti érdeklődést belém csepegtette, és amelyért ma tollat ragadtam.

Ezen a ponton el kell mesélnem valamit a múltamról.

Apám jól ismert fizikus volt Mungerben, egy bihári városban. Ott születtem én is, oda jártam egy misszionárius iskolába. Van egy öt évvel idősebb bátyám. Orvostudományt tanult Angliában, és most egy Golders Green nevű kórházban dolgozik London elővárosában. Nem tervezi, hogy visszatér Indiába.

Apám tizenhat éves koromban meghalt. Röviddel a halála után anyámmal elhagytuk Mungert, és Kalkuttába költöztünk, ahol anyai nagybátyámmal éltem. A St. Xavier's College-ba jártam, ahol alapfokú diplomát szereztem. Nem sokkal ezután állást kaptam a reklámügynökségnél. Nagybátyám protekciója segített ugyan, de magam sem voltam méltatlan jelölt. Szorgalmasan tanultam, folyékonyan beszéltem angolul, főként pedig jól feltaláltam magamat az interjúkon.

Korai mungeri éveim alatt bizonyos szokásokat vettem fel, amelyekről nem tudtam lemondani. Egyike volt ezeknek az az ellenállhatatlan vágy, hogy időről időre messze elvonuljak a nyugtalan kalkuttai élettől. Több alkalommal is így tettem, mióta megvettem az autómot. Hétfégenként Diamond Harbourba, Port Canningbe és Hasszanabádba kirándultam a Dum Dum Road mentén. Mindig egyedül keltem útra, mert őszintén szólva, nem igazán vannak közeli barátaim Kalkuttában. Ezért is örültem annyira Promode levelének. Promode osztálytársam volt Mungerben. Miután eljöttem Kalkuttába, három vagy négy évig még tartottuk a kapcsolatot. Aztán talán én nem írtam neki többé. Néhány nappal ezelőtt, hazatérvén a munkából, Promode levele várt az asztalomon. Dumkából írt: „Az Erdészeti Igazgatóságon dolgozom. Saját lakásom van. Miért nem veszel ki egy hét szabadságot, és látogatsz meg...?”

Esedékes volt még némi szabadságom, úgyhogy beszéltem a főnökömmel, és április huszonhetedikén – amíg élek, emlékezni fogok erre a dátumra – bepakoltam a bőröndömet, és elindultam Dumkába.

Nem Promode javasolta, hogy autóval menjek; én vettem a fejembe. Dumka kétszáz mérföldre volt, legfeljebb öt vagy hat óra alatt ott vagyok. Elhatároztam, kiadósan reggelizem, és tízkor indulok, hogy még sötétedés előtt odaérjek.

Legalábbis így terveztem, de rögtön az elején akadályba ütköztem. Reggeliztem, és éppen egy pánt akartam a számba tenni, amikor váratlanul megjelent apám régi barátja, Mohit bácsi. Nagyon idős ember, akivel most tíz év után ismét találkoztam. Így szó sem lehetett arról, hogy kurtán elintézzem. Teával kellett kínálnom, és több mint egy órán át hallgatnom fecsegését.

Miután elbúcsúztam Mohit bácsitól, autóm hátsó ülésére raktam bőröndömet és ágyneműmet. Éppen ekkor jelent meg földszinti szomszédom, Bholá Bábú, négyéves fia, Pintu kíséretében.

– Hát hová utazik így, egyedül? – kérdezte Bholá Bábú.

Válaszomat némi aggodalommal nyugtázta. – De hiszen hosszú út lesz. Nem kellene sofőrt hívnia?

Azt feleltem, nagyon óvatosan szoktam vezetni, autómmal pedig olyan kíméletes vagyok, hogy olyan, mint új korában. – Tehát nincs miért aggódni.

Bholá Bábú szerencsés utat kívánt, és bement a házba. Mielőtt beindítottam a motort, rápillantottam a karórámra. Tíz perccel múlt tizenegy.

Bár elkerültem Haorát, és a Bally Bridge úton haladtam, másfél órába került eljutni Csándannagarba. Nyomorúságos városokon vezettem át, úgyhogy az első harminc mérföld olyan sivár volt, hogy az autózás öröme jószerivel elenyészett. De miután nyílt vidékre értem autómmal, az érzés varázslatossá vált. Hol látni a városban ilyen tiszta, a kémények füstjétől mentes kék eget; hol lehet belélegezni ilyen tiszta, a földtől illatozó levegőt?

Fél tizenkettő körül, Bardhamánhoz közel, érezni kezdtem a korai étkezés következményeit. Megálltam egy útba eső állomásnál, és betértem egy étterembe, ahol könnyű pirítóst, omlettet és kávéfogyasztottam. Ezután folytattam utamat. Még százharmincöt mérföldet kellett megtennem.

Bardhamántól húsz mérföldre egy Panagár nevű kisvárosnál kellett letérnem a Grand Trunk útról Ilambazár felé. Ilambazárból Surin és Masszandzsorén át vezetett az utam Dumkába.

Alig pillantottam meg a panagári katonai tábort, mikor durranást hallottam autóm hátsó része felől. Defektet kaptam.

Volt egy pótgumim, bizonyára jól illeszkedik. Nem volt kellemes arra gondolni, hogy más autók elsuhannak mellettem, utasaik pedig nevetnek kínos helyzetemen. Mindazonáltal kivettem az emelőt a csomagtartóból, és munkához láttam.

Mire feltettem az új autógumit, egészen megizzadtam. Órák fél kettőt mutatott. Közben párássá vált a levegő. A még egy órával korábban is fújó szél, mely meghajlította a bambuszfákat, elállt. Most minden mozdulatlan volt. Mikor vissza-

szálltam a kocsimba, észrevettem egy kék-fekete foltot nyugatra, a fák teteje fölött. Felhők. Vihar készülődött? Északnyugati? Hiábavaló volt találgatni. Gyorsabban kell haladnom. Kulacsomból némi forró teát kortyoltam, és folytattam utamat.

Mielőtt átautózhattam volna Ilambazáron, elkapott a vihar. Az ilyen északnyugati viharokat korábban mindig élveztem, a szobámban ülve, még Tagore verseit is elszavaltam magamnak az illő hangulatért. Sejtelmem sem volt róla, hogy egy ilyen vihar a nyílt vidéken autózva rémülettel tölthet el. A mennydörgéstől mindig nyugtalan leszek. Azt hiszem, a természet fenyegető oldalát mutatja meg; gonosz támadás a tehetetlen emberiség ellen. Úgy tűnt, mintha az összes villámcsapás az én szegény Ambassadoromat venné célba, és az egyik bizonyosan eltalálja előbb vagy utóbb.

E viszontagságok közepette hagytam el Surit, és rendben haladtam tovább Maszszandzsoré felé, amikor újabb durranás hallatszott, melyet nem lehetett mennydörgéssel összekeverni. Rájöttem, hogy még egy autógumim mondta fel a szolgálatot.

Feladtam a reményt. Mostanra szakadt az eső is. Az órám fél ötöt mutatott. Az utóbbi húsz mérföldön muszáj volt kevesebb mint tizenötlet hajtanom, különben már jócskán el kellett volna hagynom Masszandzsorét. Merre járhattam? Előre az úton semmit sem lehetett kivenni az esőverte szélvédőn keresztül. Az ablaktörő működött ugyan, de igyekezete inkább nevetséges volt, mint hatékony. Április lévén a napnak még fent kellett volna lennie, mégis inkább késő estének tűnt.

Kicsit kinyitottam a kocsiajtót a jobbomon, és kilestem. Amit láttam, nem egy városkára emlékeztetett, bár néhány épület kirajzolódott a fák között. Mindenképpen ki kellett szállnom az autóból, és felfedezni a helyet. Egy dolog biztos volt: ameddig a szem ellátott, az út mentén sehol egy bolt.

Nekem pedig nem volt több pótkerekem.

Negyedórás várakozás után a kocsimban rádöbbsentem, egyetlen jármű sem ment el mellettem. Jó úton jártam? Suriig még biztosan a helyes utat követtem, de lehet, hogy azután rossz helyen tértem le? Könnyen előfordulhatott a sűrű záporban.

De még ha el is hibáztam volna, azért mégsem egy afrikai vagy dél-amerikai dzsungelben bolyongtam. Bárhová is kerültem, kétség sem férhetett hozzá, hogy még mindig Birbhüm kerületében jártam, legfeljebb ötven mérföldre Sántinikéntől, és amint eláll az eső, viszontagságaimnak is vége – talán még autójavítót is találok egy mérföldön belül.

Zsebemből elővettem egy csomag Willst, és rágyújtottam. Eszembe ötlött Bholá Bábú figyelmeztetése. Biztosan ugyanilyen embert próbáló tapasztalatokat szerzett, máskülönben hogyan adhatott volna ilyen jó tanácsot? A jövőben...

Hirtelen erőteljes dudálást hallottam.

Hátrafordultam, és a kocsim mögött egy teherautót láttam. Miért dudált rám? Talán pont az út közepén álltam meg?

Az eső alábbhagyott. Kinyitottam az ajtót, kiszálltam, és kiderült, hogy nem a teherautó a hibás. Mikor defektet kaptam, autóm kifarolt, és most elállta az út nagy részét. A teherautó nem fért el mellettem.

– Húzódjon félre, uram!

A szikh sofőr már kiszállt a teherautójából.

– Mi történt? – kérdezte. – Durrdefekt?

Vállvonással jeleztem tehetetlenségemet. – Ha segítene, kérem – feleltem –, átolthatnánk a kocsimat az egyik oldalra, és akkor továbbmehetne.

A szikh sofőr utastársa is kiszállt. Hárman áttoltuk a kocsimat az út szélére. Majd megtudtam tőlük, hogy valóban rossz irányba haladtam Dumka felé. Az egyik leágazásnál rontottam el, és három mérföldet kellene visszamennem, hogy ismét irányban legyek. Azt is megtudtam, hogy nincs autójavító a közelben.

A teherautó folytatta útját. Már a hangját sem lehetett hallani, amikor belém nyilallt a felismerés.

Úttalan úton haladtam.

Kizártam tartottam, hogy aznap este elérjem Dumkát, és sejtelmem sem volt, hogyan és hol fogom tölteni az éjszakát.

Az országút menti pocsolják békakórusoktól voltak hangosak. Az eső most már csak finoman szitált.

Visszaszálltam a kocsiába, és rá akartam gyújtani egy második cigarettára, amikor valamilyen fényre lettem figyelmes autóm oldalsó ablakában. Ismét kinyitottam az ajtót. Egy fa ágain át narancssárga téglalapot pillantottam meg. Egy ház ablaka. Ahogyan a füst tűzről, a petróleumlámpa ember jelenlétéről tanúskodott. Egy ház volt a közelben, lakókkal.

Kiszálltam a kocsimból a zseblámpámmal. Az ablak nem volt nagyon messze. Oda kellett mennem és kinyomoznom. Vékony gyalogút ágazott le a főútról, mely láthatóan a ház felé vezetett.

Bezártam a kocsimat, és elindultam.

Amennyire tudtam, kikerültem a tócsákat. Egy tamarindusz mögül kibontakozott a ház. Vagyis háznak aligha nevezhető. Kis konyha volt hullámos ón tetővel. Nyitott ajtajában viharlámpát és egy ágylábat pillantottam meg.

– Van itt valaki? – kiáltottam.

Köpcös, középkorú, vastag bajuszú férfi jött ki bentről, belebandzsítva lámpámba. Elfordítottam arcától az erős fényt.

– Maga meg honnan került ide, uram? – kérdezte a férfi.

Röviden ismertettem helyzetemet. – Meghúzhatom magam valahol éjszakára? – kérdeztem. – Természetesen fizetek érte.

– Úgy érte, a pihenőházban?

Pihenőház? Semmilyen pihenőházat nem láttam.

De azonnal felismertem tévedésemet. A lámpa fényét követtem, így aztán nem néztem körül. Átvettem bal kezembe a lámpámat, és rögtön megpillantottam egy nagy bungalót. – Arra gondol? – kérdeztem.

– Igen, uram, de ágynemű nincs benne. És itt nem tud étkezni.

– Van nálam saját ágynemű – válaszoltam. – Remélem, így azért akad!

– Igen, uram. Egy csárpái.

– Látom, van egy tűzhely a szobájában. Bizonyára maga készíti az ételét. – A férfi elmosolyodott, és azt kérdezte, érdekelné-e általa készített csapáti és a felesége által készített urad ka dál. Azt feleltem, nagyon is. Mindenféle csapáti szeretek, az urad pedig a kedvenc dálom.

Nem tudom, milyen volt a bungaló fénykorában, de most aligha nevezhető pihenőháznak. Brit-India idejében építették, a hálószoba nagy, a mennyezet magas. Bútorzata a csárpáiból, az egyik falhoz állított asztalból és egy törött karosszékéből állt.

A csaukidár vagy gondnok közben lámpást gyújtott nekem. Az asztalra tette.

– Hogy hívják? – kérdeztem.

– Sukhanrámnak, uram.

– Lakott valaki ebben a bungalóban korábban, vagy én vagyok az első?

– Ó, nem, uram, mások is jöttek. Volt egy úr, aki előző télen két éjszakát is itt töltött.

– Remélem, nincsenek szellemek – tréfálkoztam.

– Isten őrizz! – felelte. – Soha senki nem panaszkodott szellemekre.

Őszintén szólva, szavai azért megnyugtattak. Ha egy hely kísérteties, márpedig a régi pihenőházak ilyen hírben állnak, akkor mindig is az marad. – Mikor épült ez a bungaló? – tudakoltam.

Sukhan elkezdte kibontani az ágyneműmet, és azt felelte:

– Régen egy száhib bungalója volt, uram.

– Egy száhibé?

– Igen, uram. Egy indigótermelőé. A közelben volt egy indigógyár. Csak a kéme nye maradt meg.

Tudtam, hogy errefelé foglalkoztak indigóval. Gyerekkoromban Mungerben is láttam a romos gyárat.

Fél tizenegykor tértem nyugovóra, miután megettem a csapáti és az urad ka dált. Még Kalkuttából azt táviratoztam Promode-nak, hogy délután érkezem.

Biztos csodálkozik, hogy mi történhetett. De hasztalanul törném most ezen a fejem. Mindössze vállon veregethettem magamat, hogy viszonylag könnyedén menedéket találtam. A jövőben követni fogom Bholá Bábú tanácsát. Megtanultam a leckét, és az ilyen nehezen szerzett tapasztalatot nem felejtí el az ember egyhamar.

A lámpát a szomszédos fürdőszobába tettem. A résnyire nyitva hagyott ajtón elegendő fény szűrődött be. Általában nehezen alszom el lámpafényénél, mégsem oltottam el, pedig nagy szükségem volt most alvásra. Aggódtam az autómért, melyet kint hagytam az úton, de persze nagyobb biztonságban van egy faluban, mint a városban.

A szemerkélő eső elállt. Helyette békabrekegés és éles tücsökciripelés töltötte meg a levegőt. E távoli falu régi pihenőházának ágyából a város mintha egy másik bolygóhoz tartozna. Indigó... Dinabandhu Mitra drámája jutott eszembe, a *Nil-darpan*, azaz *Indigó-tükör*. Egyetemistaként láttam egy előadását a Cornwallis Street egyik színházában.

Nem tudom, mennyit aludhattam, amikor zajra riadtam. Valami az elreteszelt ajtót kapargatta. Biztos kutya vagy sakál, gondoltam, de alig egy perc múlva megszűnt a zaj.

Behunytam a szemem, hátha sikerül ismét elaludnom, de egy kutya ugatása megghiúsította szándékomat. Nem egy kóbor falusi kutya ugatása volt, hanem egy vadászkutya összetéveszthetetlen csaholása. Ismertem az ilyet. Két házzal odébb Mungerbén élt Martin úr. A vadászkutyája pont így csaholt. Mégis ki tart erre felé vadászkutyát? Arra gondoltam, kinyitom az ajtót, hogy megtudjam, úgyléleg közelinek tűnt a hang. Majd arra gondoltam, minek. Inkább alszom még egy kicsit. Mennyi idő lehet?

Halvány holdfény áradt be az ablakon. Felemeltem a bal kezemet, hogy megnézzem a karórát, és megijedtem. A karórám eltűnt.

Pedig automata óra lévén az ágyban is mindig hordtam. Hová tűnhetett? És hogyan? Tolvajok járnak erre? Akkor a kocsimmal mi fog történni?

Elkezdtem tapogatózni a lámpámért a párnám mellett, de az is eltűnt.

Kiugrottam az ágyból, letérdeltem a padlóra, és benéztem az ágy alá. A bőröndömnek is nyoma veszett.

Szédülni kezdtem. Valamit csak kellett tennem.

– Csaukídár! – kiáltottam.

Nem érkezett válasz.

Az ajtóhoz mentem, amely még mindig el volt reteszelve. Az ablakon rácsok voltak. Akkor hogy jutott be a tolvaj?

Kireteszelés közben a kezemre meredtem, és különös érzésem támadt.

Mész került a falról a kezemre? Vagy valamilyen fehér por? Miért tűnt olyan sápadtnak?

Trikóban feküdtem le; akkor miért viseltem most hosszú ujjú selyeminget? Lükettő fájdalmat éreztem a fejemben. Kinyitottam az ajtót, és kiléptem a tornácra.

– Csaukídár!

A szót félreismerhetetlen brit akcentussal ejtettem ki. És hová tűnt a csaukídár, hová tűnt a kis kunyhója? A bungaló előtt most egy széles, nyílt mező húzódott. A távolban egy épületet láttam magas kéménnyel. A környezet szokatlanul csöndes volt. Minden megváltozott.

Én is.

Visszaléptem a szobába, egészen megizzadva. Szemem hozzászokott a sötétséghez. Most jól ki tudtam venni a részleteket.

Az ágy megvolt, de moszkítóháló fedte. Az enyémet nem. A párna sem hasonlított arra, amit magammal hoztam. Ez fodros szélű volt, az enyémet nem. Az asztal és a szék az eredeti helyükön álltak, de már nem tűntek réginek. A lakkozott fa még csillogott is a lágy fényben. Az asztalon nem egy lámpa állt, hanem egy petróleumlámpa díszes lámpaernyővel.

A szoba többi tárgya lassanként bontakozott ki: két acélkoffer az egyik sarokban, egy összecsucskható falikar, melyen egy kabát lógott, valamilyen szokatlan fejfedő meg egy lovaglópálca. A falikar alatt a falhoz állítva egy pár kalocsni.

Elfordultam a tárgyaktól, és újra szemügyre vettem magamat. Eddig csak a se-lyemingre lettem figyelmes; most megláttam a szűk nadrágot és a zoknikat. Nem volt rajtam cipő, de az ágy mellett láttam egy pár fekete csizmát a padlón.

Jobb kezemmel végigsimítottam az arcomat, és ráeszméltem, hogy nem csupán az arcszínem, de a vonásaim is megváltoztak. Az orrom kevésbé volt hegyes, a szám kevésbé vékony, az állam kevésbé keskeny. Éreztem a hajamat a fejemen, és hullámosnak találtam, sőt oldalszakállam is volt, mely egészen a fülemig ért.

Meglepetésem és rémületem ellenére hirtelen erős késztetést éreztem, hogy megtudjam, miként festek. De hol találok tükrozt?

Öles léptekkel a fürdőhöz mentem, betaszítottam az ajtaját, és beléptem.

Tudtam, nincs más bent, csak egy vödör. Most egy fém fürdőkádat láttam, mellette pedig egy széket, melyre bögrét raktak. Amit kerestem, éppen szemben volt velem: egy toalettszálhoz rögzített, ovális tükör. Belenéztem a tükörbe, de aki visszanézett, nem én voltam. Valamilyen ördögi fortély hatására tizenkilencedik századi angollá változtam, arcszínem sápadt, hajam szóke, szemem világos volt, tekintetem pedig keménység és szenvedés különös egyvelegével csillogott. Menynyi idő lehetett ez az angol? Legfeljebb harminc, de úgy tűnt, sem betegség, sem munka nem öregítették idejekorán.

Közelebb léptem, és alaposan megnéztem az „arcomat”. Szívemből mély sóhaj szakadt fel.

A hangom sem az enyém volt. A sóhaj sem az én érzéseimet tükrözte, hanem az angolét.

Ami ezután történt, világossá tette, hogy tagjaim saját akaratauk szerint cselekednek. És mégis, meglepő volt, hogy én – Aniruddha Bose – tökéletesen tisztában voltam megváltozott identitásommal. Csak azt nem tudtam, vajon így maradok-e, vagy valamilyen módon visszanyerhetem elveszített önmagamat.

Visszamentem a hálóba.

Most az asztalra meredtem. A lámpa alatt egy bőrbe kötött noteszt pillantottam meg. Nyitva állt üres oldalánál. Mellette tintatartó és lúdtoll.

Az asztalhoz mentem. Egy láthatatlan erő a székbe ültetett, jobb kezemmel pedig megfogtam a tollat. A kezem most a notesz bal oldala fölé került, és a toll sercegése az üres jegyzetpapíron megtöltötte a csendes szobát. A következőket írtam:

1868. április 27.

Azok a pokoli moszkítóok megint a fülemben zümmögnek. Így éri el egy hatalmas birodalom fiát végzete – egy apró rovar képében. Milyen különös akarata ez Istennek? Eric megúsza. Percy és Tony is korán elmentek. Talán kapszibb voltam náluk. A malária ismétlődő támadásai dacára sem tudtam ellenállni az indigó csábításának. De nem csak erről van szó. Az ember ne hazudjon a naplójának. Honfitársaim túl jól ismernek. Otthoni életem sem volt feddhe-

tetlen; bizonyosan nem feledkeztek meg róla. Így aztán nem merek hazamenni. Tudom, hogy itt kell maradnom, és idegen föld oltárán kell feláldoznom az életemet. Feleségem, Mary és drága kisfiam, Toby mellett lesz a sírom. Olyan rosszul bántam a helyiekkel, hogy senki sem fog könnyeket hullatni halálomkor. Talán Mirjannak hiányozni fogok – bússéges, megbízható hordárom, Mirjan.

És Rex? Érte igazán aggódom. Jaj, bússéges Rex! Amikor meghalok, ezek az emberek nem fognak megkímélni téged. Vagy megköveznek, vagy agyonvernek. Bár tebetnék érted valamit!

Nem tudtam többet írni. Remegtek a kezeim. Nem az enyémekek, hanem a naplóíróé.

Letettem a tollat.

Jobb kezem elengedett, és jobbra, a fiók fogantyúja után nyúlt.

Kinyitottam.

Tűpárna, réz papírnehezék, egy pipa és néhány papír volt benne.

A fiókot még egy kicsivel ki lehetett húzni. Fémtárgy csillant meg a félhomályban.

Pisztoly, elefántcsont berakásos markolattal.

Kezem előhúzta a pisztolyt. Már nem remegett.

Felvonított egy csapat sakál. Mintha csak erre válaszul, a vadászkutya ismét csaholni kezdett.

Felkeltem a székéből, és az ajtóhoz mentem. Kiléptem a tornácra. A ház előtti mező holdfényben fürdött.

Nagyjából tíz yardnyira a tornáctól egy nagy agár állt. Csóválni kezdte a farkát, amikor meglátott.

– Rex!

Ugyanazt a mély, angol hangot hallottam. A kiáltás a távoli gyártól és a bambuszligettől visszhangzott.

– Rex! Rex!

Rex elindult a tornác felé.

Mikor a fűről fellépett a cementre, jobb kezem a derekamig emelkedett, a pisztoly pedig a vadászkutyára mutatott. Rex megállt, szeme a pisztolyon. Mély morgást hallatott.

Jobb mutatóujjam meghúzta a ravaszt. Amint a fegyver egy vakító villanással elsült, füst és lőpor szaga töltötte meg a levegőt.

Rex élettelen, véráztatta teste félig a tornácon, félig a fűvön hevert.

A pisztolydörrenésre felriadtak a varjak a közeli fákon. Hangzavar támadt a gyár irányából.

Visszamentem a hálószobába, bereteszeltem az ajtót, és az ágyra ültem. A kiáltás közeledett.

A pisztoly még mindig forró csövét a jobb fülem mellé nyomtam.

Ennyire emlékszem.

Kopogásra ébredtem.

– Meghoztam a teáját, uram.

*

Napfény áradt be az ablakon. Pusztá megszokásból tekintetem bal csuklómra tévedt. Tizenhárom perccel múlt hat. Közelebb emeltem az órát a szememhez, hogy leolvassam a dátumot, április huszonnyolc.

Kinyitottam az ajtót, és beengedtem Sukhanrámot.

– Van egy autójavító félórányira az úton, uram – mondta. – Hétkor nyit.

– Nagyon jó – feleltem, és tovább kortyoltam a teámat. Hisz majd nekem bárki, amikor meghallja, milyen élményeim voltak egy birbhumi angol indigóültetvényes halálának századik évfordulója éjszakáján?

Fülöp József fordítása